

Nowożytna tragedia

Odprawa posłów greckich
Jana Kochanowskiego

Czas i okoliczności powstania utworu.

Odprawa posłów greckich został zamówiona przez Jana Zamoyskiego, kanclerza i hetmana koronnego. Utwór miał uświetnić jego ślub z Krystyną Radziwiłłówną. Było to wydarzenie polityczne dużej rangi, łączył bowiem znaczące rody Rzeczypospolitej. Sztuka została wystawiona w obecności króla Stefana Batorego w 1578 r. w Jazdowie (dziś to Ujazdów, część Warszawy). Sztukę odczytywano jako poparcie dla króla w zbliżającej się wojnie polsko-rosyjskiej.

Kontekst mitologiczny.

Fabula Odprawy postów greckich odwołuje się do mitu trojańskiego, który Kochanowski znał przede wszystkim z *Illiady* Homera. Poeta koncentruje się na wydarzeniach związanych z przybyciem do Troi tytułowych greckich postów, którzy żądają oddania porwanej przez Aleksandra (Parysa) Heleny jej prawowitemu małżonkowi Menelaosowi, królowi Sparty. Poeta rozpisuje te wydarzenia, którym w eposie poświęcono tylko jedno zdanie. Dramat skupia się na relacjach postów z narad Trojańczyków - wydać czy nie wydać Helenę.

Sąd Parysa, Peter Paul Rubens, 1632-1635,
National Gallery w Londynie.

Sąd Parysa był pośrednią przyczyną
konfliktu między Troją a Grecją.

Obejrzyj komiksową wersję tragedii

https://www.powtoon.com/online-presentation/bckGhQ9wTxx/?utm_medium=SocialShare&utm_campaign=copy%2Bshare%2Bby%2Bnon%2Blogged&utm_source=player-page-social-share&utm_content=bckGhQ9wTxx&utm_pos=15873028&mode=movie

Paris

Helen

Antenor

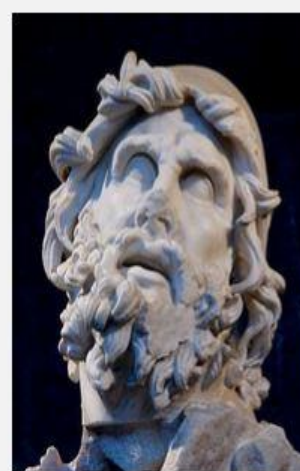
Kassandra

Menelaos

Priam

Ulisses

Iketaon

Bohaterowie

Trojańczycy:

- **Aleksander (Parys)**

Syn króla Troi, Priama. Człowiek, który nie jest w stanie opanować własnych namiętności i zrezygnować z osobistych pragnień i planów. Aby zatrzymać przy sobie Helenę, doprowadza do wojny, gubiąc Troję. Mimo to nie jest przez Kochanowskiego oceniony do końca negatywnie.

- **Antenor**

Rozsądny, doświadczony, rozważny żołnierz. W swoim postępowaniu kieruje się przede wszystkim dobrem ojczyzny. Próbuje nie doprowadzić do konfliktu z Grekami, niestety jego starania spełzają na niczym.

- **Priam**

Król Troi, człowiek prawy i o dobrym sercu, mimo to słaby, bo niepotrafiący sprzeciwić się złym postępkom własnego syna i idący za głosem większości.

- **Kassandra**

Córka Priama, nieszczęśliwa prorokini, próbująca ocalić Troję od zagłady. Ostrzega króla przed wojną z Grekami, on jednak nie wierzy jej słowom. Przepowiada klęskę Troi, którą na miasto sprowadza Helena.

Grecy:

- **Helena**

Żona króla Sparty, Menelaosa. Postać kontrowersyjna, nie da się jednoznacznie negatywnie bądź pozytywnie ocenić jej postępowania. Nie została przez Aleksandra uprowadzona wbrew swojej woli, ma wyrzuty sumienia z powodu opuszczenia męża.

- **Ulisses, Menelaos**

Bohaterowie uosabiający prawość i rozsądek. Nie chcieli wojny z Troją, nie mają jednak zamiaru odstąpić od domagania się swoich praw do Heleny.

O co toczy się spór?

- ▶ Spór między Troją a Grecją dotyczy Heleny. Państwa Hellady domagają się wydania Heleny, która porwał królewicz trojański, Parys. Spór związany jest z sądem Parysa. Pasterz i młody królewicz wskazał na Afrodytę jako na najpiękniejszą, wręczając jej złote jabłko. Bogini przekupiła młodzieńca, obiecując najładniejszą kobietę na świecie – Helenę. Parys zabiera Greczynkę mężowi, Menelaosowi, u którego jest na rozmowach pokojowych.
- ▶ Mamy także drugi spór, między Trojańczykami – wydać czy nie wydać Greczynki.

Tragedia o państwie

- ▶ Troja przedstawiona jest jako republika. Król przed powzięciem decyzji zwołuje radę, której głos jest dla niego wiążącym (decyduje większość).
- ▶ "Odprawa posłów greckich" koncentruje się na ustroju politycznym Troi. Skupia się przede wszystkim na ukazaniu mechanizmów działania republiki.

Troja a Rzeczpospolita

1. Troja była otoczona przez **silnego przeciwnika**, Greków, podobnie jak Rzeczpospolita w XVI w. przez silnych i wpływowych sąsiadów, którzy zagrażali jej terytorium.

2. **Forma rządów** także jest podobna. Oba państwa są **republikami**.

W mieście greckim jak i w Polsce nie rządzi król, a lud. W Troi decyduje rada, w Polsce była to szlachta.

Cel sztuki

W kontekście położenia geograficznego Polski i formy rządów staje się zrozumiały cel poety. Sztuka poświęcona jest problemowi **prowadzenia polityki**, która nie byłaby krótkowzroczna, dyktowana przez własny interes, a odpowiedzialna, moralna i dbająca o dobro ogółu.

Stanowisko Aleksandra

Nie chce oddać Heleny posłom greckim, ponieważ:

- oddanie Heleny to narodowa zdrada;
- wszyscy Trojanie, głównie Antenor, powinni poprzeć go w imię przyjaźni;
- zawsze wiódł życie szlachetne, a Helena jest darem od Wenus - darem bogini nie wolno gardzić;
- Grecy też mają w swojej historii haniebną kartę - porwanie Medei

Stanowisko Aleksandra wspiera Iketaon. Uważa, że:

- spełnianie żądań wroga uchybia dumie narodowej;
- Grecy po oddaniu Heleny będą żądać coraz więcej od Trojan;
- wojna pozwoli Grekom pokazać swoją wyższość

Stanowisko Antenora

Chce oddać Helenę posłom greckim, ponieważ:

- sprawiedliwość jest po stronie Greków, gdyż Helena została podstępnie porwana;
- wspierać przyjaciela można tylko wówczas, gdy prosi o słuszną sprawę;
- Aleksander pogwałcił w Sparcie podstawowe zasady grzeczności, porwał żonę gościnnego i przychylnego mu gospodarza;
- konsekwencją nieoddania Heleny będzie wojna, która może doprowadzić do upadku ojczyzny
- sprawa Medei miała miejsce w odległej przeszłości.

Prywata contra patriotyzm

- ▶ Nie rozwój wydarzeń jest więc najistotniejszy, ale **starcie się dwóch obozów politycznych** reprezentowanych przez Aleksandra i Antenora.
- ▶ **Aleksander prezentuje prywatę i egoizm, a Antenor patriotyzm i troskę o dobro wspólne – ojczyznę.**
- ▶ Ważna jest postawa króla – Priama, który zarządza podzielenie się na dwie grupy, jego wyrok przychylił się do tej liczniejszej. Mamy więc do czynienia z **demokratycznym głosowaniem**. Niestety większość nie zawsze ma rację, wiadomo bowiem, że wśród uczestników narady wielu zostało przez Aleksandra przekupionych cennymi podarunkami, innymi zaś pokierowały emocje, poeta wzorował się na polskim sejmie. **Król okazuje się słaby, nie ma własnego zdania, nie kieruje się dobrem państwa.**

Wy, którzy rzeszpospolitą władacie

<p>Cytat</p> <p><i>Miejcie to przed oczyma zawżdy swojemi, Żeście miejsca zasiedli Boże na ziemi, Z którego macie nie tak swe własne rzeczy Jako wszytek ludzki mieć rodzaj na pieczy.</i></p>	<p>Powinności polityka</p> <p>Polityk ma działać dla dobra ogótu, ponieważ ich władza pochodzi od Boga.</p> <p>Rządzący muszą wykazywać się uczciwością, nie mogą wykorzystywać pozycji dla swoich korzyści.</p> <p>Ich egoizm może doprowadzić do zguby kraju.</p>
<p><i>A wam więc nad mniejszemi zwierzchność jest dana, Ale i sami macie nad sobą Pana,</i></p>	<p>Polityk to osoba zajmują wyższe stanowisko w hierarchii niż poddani (mają nad sobą Boga), jednak nie są bezkarni, ich czyny podlegają ocenie i sądowi.</p>
<p><i>Przełożonych występki miasta zgubiły I szerokie do gruntu carstwa zniszczyły.</i></p>	<p>Zdarza się, że losy państwa zależą od losy jednostek.</p> <p>Rządzący powinni mieć na uwadze dobro ogótu, zawsze powinno ich interesować dobro państwa.</p>

Wniosek:

Na osobach rządzących spoczywa szczególna odpowiedzialność za losy kraju. Powinni oni zapomnieć o własnych interesach na rzecz dobra ogótu.

O nierządne królestwo...

Krytyka moralnego upadku została zawarta także w słowach Ulissesa, a więc mitycznego Odyseusza słynącego z przebiegłości, ale też mądrości. Szczególnie ostro potępił on **młodzież**, która przywykła do wygod i zaspokajania własnych zachcianek, zapomniała natomiast, co to cnota, patriotyzm i poświęcenie. Właśnie tak widzi Aleksandra, który ulega namiętnościom, nie potrafi się wyrzec własnego szczęścia nawet kosztem ojczyzny. Monolog ten odnosi się oczywiście także do polskiej szlacheckiej młodzieży, niechętniej walczącej z wrogiem i poświęcającej swojego majątku na rzecz obrony Rzeczypospolitej

Przesłanie i finał tragedii

- ▶ Dramat Jana Kochanowskiego ma być przestrożą dla wszystkich elit politycznych. Kasandra wieszczy upadek Troi, ale jasne jest, że taki los czeka każde państwo, które jest źle rządzone, gdzie nie dba się o cnotę.
- ▶ Ostatnia wypowiedź Antenora, w której sugeruje królowi, by raczej przystąpił do ataku, a nie czekał na uderzenie Greków, staje się bardziej zrozumiała w kontekście sytuacji politycznej Polski. Skoro wojna z carem była nieunikniona, należało raczej przygotować wyprawę wojenną, niż czekać aż wróg przekroczy granice kraju. **Antenor wyraża poglądy samego autora** – najpierw sprzeciwia się wojnie, widząc w niej samo zło, śmierć i cierpienie niewinnych, jednak kiedy decyzja już zapada i nie ma innego wyjścia, trzeba zmobilizować wszelkie siły i odeprzeć wroga.

Kochanowski pisząc „Odprawę posłów greckich”, starał się zachować wszelkie wymogi formalne klasycznej greckiej tragedii, jednak naczelnym celem utworu było ukazanie sytuacji politycznej ówczesnej Polski. Tam, gdzie forma kłóciła się z przekazem, poeta pozwolił sobie na pewne odstępstwa.

Elementy tragedii antycznej:

- **zasada trzech jedności -**

-jedność miejsca - wszystkie wydarzenia mają miejsce na placu **przed pałacem**; rada królewska, która toczyła się w komnatach, zostaje zrelacjonowana Helenie przez posłańca. W podobny sposób widzowie dowiadują się na przykład o przyplynięciu okrętów greckich wojsk.

-jedność czasu - akcja sprowadza się do **kilku godzin**, na pewno nie przekracza doby. Z monologu Antenora poznajemy historię Aleksandra i Heleny. Zaś przyszłe wydarzenia, takie jak śmierć Hektora i Achillesa, a wreszcie upadek miasta, przedstawione zostają w wizji Kasandry.

-jedność akcji - nie ma tu też żadnych wątków pobocznych. Akcja zmierza wprost do rozwiązania.

- **konflikt tragiczny** -konflikt zarysowany w prologu stopniowo narasta, by w trzecim epeisodionie osiągnąć punkt kulminacyjny. Po nim wydarzenia zmierzają już wprost do katastrofy, ukazanej w prorocत्वach Kasandry.
- **maksymalnie trzech aktorów** (będących razem na scenie). Scena zbiorowa, jaką była narada, zostaje po prostu opowiedziana.
- **budowa zewnętrzna**: prolog, epeisodia (partie wypowiedziane przez aktorów) i stasimony (partie chóru), epilog. Chór, tak jak to było w greckiej tradycji, komentuje wydarzenia, ocenia je, udziela przestroż i nauk moralnych.

Odstępstwa od antycznych wzorców:

- **nieobecność Fatum** - bohater tragedii starożytnej skazany był na klęskę niezależnie od dokonanego wyboru, jego los zależał od Fatum. Z kolei Trojanie w dramacie Kochanowskiego sami decydują o swoim losie. Tragedii można by uniknąć, gdyby nie egoizm niektórych rządzących. Nie ma tu więc żadnej boskiej interwencji, z góry przesądzonego losu. To człowiek bierze winę na siebie.
- **utworzenie chóru nie ze starców, a z panien.**
- bohaterem nie jest jednostka, lecz **bohater zbiorowy.**
- **na scenie nie jest pokazana katastrofa**, lecz tylko zapowiedziana przez Kasandrę.

Streść poniższy tekst

Jan Kochanowski był wnikliwym obserwatorem i komentatorem bieżących wydarzeń, co udowodnił w wielu swoich utworach. „*Odprawa posłów greckich*” porusza wiele tematów związanych z sytuacją polityczną szesnastowiecznej Polski.

Poeta posłużył się powszechnie znanym mitem trojańskim, a jego bohaterów obdarzył cechami charakterystycznymi dla prawdziwych postaci, znanych z historii naszego kraju. Mitycznego Priama można porównać z ostatnim Jagiellonem – Zygmuntem II Augustem, Antenora z jego sekretarzem – Janem Zamoyskim, a Parysa z następcą króla – Henrykiem Walezym. Pierwszy z nich – Zygmunt August – zawiódł pokładane w nim nadzieje humanistów. Władca ten nie spełnił swojej obietnicy obrony świeckiej myśli humanistycznej przed katolicką kontrreformacją. Monarcha był bardzo podatny na wpływy i naciski, często zmieniał swoje zdanie. Swoje rządy oparł bardzo mocno na współpracy z Senatem i magnaterią, którym często pozostawiał podejmowanie najważniejszych dla państwa decyzji.

Drugi – Jan Zamoyski – to postać, którą Kochanowski darzył wielką sympatią i zaufaniem. Sekretarz był człowiekiem bardzo roztropnym, rozsądnym, mądrym. Słowa, które padają z ust Atenora na zakończenie utworu: „*Ba, radźmy też o wojnie, nie wszystko się brońmy: / Radźmy, jako kogo bić; lepiej niż go czekać!*” odczytywane są jako nawoływanie do ataku na Moskwę. Zamoyski był propagatorem ataku na stolicę Rosji w ramach tak zwanej wojny o Inflanty. Kochanowski nie uważał jej za wojnę obronną, czyli sprawiedliwą, ale uległ naciskom kanclerza i zamieścił jego słowa w *Odprawie*.

Trzecia postać – Henryk Walezy – to następca Zygmunta Augusta, wyłoniony na drodze wolnej elekcji. Monarcha, gdy zasiadł na tronie polskim w 1574 roku miał zaledwie 23 lata. Jego rządy cechował brak zainteresowania sprawami istotnymi dla państwa i skupienie się na własnej wygodzie. Uchodził za eleganta, nosił najpiękniejsze i najdroższe stroje, ozdobione szlachetnymi kamieniami. Francuz nosił perłowe kolczyki, używał pachnidła, przez co był uważany w Polsce za zniewieściałego.

Nie zadał sobie trudu, by nauczyć się języka polskiego, dlatego nie porozumiewał się z poddanymi. Większość czasu za dnia spędzał w swojej sypialni, śpiąc lub pozorując chorobę. Jego orientacja seksualna do dziś stanowi zagadkę dla historyków. Jego rządy trwały zaledwie cztery miesiące, ponieważ na wieść o śmierci brata uciekł do Francji. Monarcha ten traktował swoje obowiązki niczym rozkapryszone dziecko. Bardzo ostrą krytykę rządów młodzieży szlacheckiej w utworze wygłasza Ulisses:

„*Nie rozumieją ludzie ani się w tym czują, / Jaki to wrzód szkodliwy w Rzeczypospolitej / Młódź wszeteczna: ci cnocie i wstydowni cenę / Ustawili; przed tymi trudno człowiekiem być / Dobrym; ci domy niszczą, ci państwa ubożą, / A rękę, że i gubią (Troja. poznasz potym!)*”.
Zastanawiał się, jak „*orszak darmozjadów*”, który „*ustawicznym / Próżnowaniem a zbytkiem jako wieprze tyją*” będzie bronił ojczyzny:
„*Jako ten we zbroi / Wytrwa, któremu czasem i w jedwabiu ciężko? / Jako straż będzie trzymał, a on i w południe / Przesypiać się nauczył? / Jako stós wytrzymać / Ma nieprzyjacielowi, który ustawicznym / Pijaństwem zdrowie stracił? Takimi się czując, / A podobno nie czując, na wojnę wołają / Boże, daj mi z takimi mężami zawždy czynić!*”.

Słowa Odyseusza to ewidentny przytyk Kochanowskiego do rządów Walezego, który zawdzięczał dojście do władzy skorumpowanej polskiej szlachcie.

Jak pisze Jerzy Ziomek o Kochanowskim: „*Podpatrzył rodzący się system oligarchii magnackiej, zauważył proces przejmowania i obracania na użytek możnowładztwa urządzeń parlamentaryzmu i demokracji szlacheckiej. Kochanowski–realista dostrzegł w ten sposób centralny nurt przemian politycznych zachodzących w drugiej połowie XVI w. i wpływające z nich niebezpieczeństwa dla przyszłych losów kraju, dostrzegł prymat czynników społecznych w historii. Nie wieszczę natchnienie, ale troska patrioty trafnie rozumującego współczesny mu sens przeobrażeń społeczno–politycznych była źródłem szlachetnego patosu w przemówieniach Chóru, Antenora i Kasandry*”.

Wszystko to możemy zaobserwować w scenie narady panów trojańskich. Kochanowski dopatrywał się zepsucia polskiego parlamentaryzmu i całego ustroju politycznego państwa w zepsuciu moralnym szlachty. Wykazał w swoim dziele, iż korupcja i dbanie o prywatę, a nie dobro państwa, prowadzi do upadku. Poeta do tego stopnia upodobił naradę do obrad senatorów, że nawet niektórym z nich powierzył rolę marszałków, uspokajających hałasujących parlamentarzystów stukaniem laskami.

Podobnie jak w polskiej rzeczywistości obrady nie przypominały prawdziwej debaty. Zabierający głos przekupni mówcy z łatwością pozyskiwali głosy senatorów, a całe posiedzenie przypominało targ, gdzie wszyscy przekrzykiwali się nawzajem. Głównym oligarchą w utworze jest Aleksander, który ustami swojego zausznika Ikatona zyskuje sobie poparcie. W ten sposób Kochanowski przedstawił mechanizm rządzący Senatem I Rzeczypospolitej.